

УДК 81:39(476)(07)

Л.В. Леванцэвіч

канд. філал. навук, заг. каф. беларускай філалогіі
 Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна
 e-mail: t_lyan@mail.ru

ЛІНГВАКРАЯЗНАЎЧЫ КАНТЭКСТ МОЎНАЙ АДЗІНКІ

Разглядаецца паняццёвы змест і нацыянальна-культурная канатацыя лексічнай адзінкі «гразь». Матэрыялам для даследавання паслужылі даныя слоўнікавай і даведачнай літаратуры. Канататыўнае значэнне акрэсліваецца ў ходзе аналізу лексем тэматычнай групы «гразь» і выяўлення эквівалентнасці слоў лексіка-семантычнага поля названай адзінкі на ўзроўні беларускай і рускай моў.

Сучаснае айчыннае мовазнаўства назапасіла ці мала грунтоўных навуковых збораў моўнага матэрыялу з празрыстым лінгвакультуралагічным зместам. Культуралагічны змест моўных адзінак раскрываецца па канкрэтных сэнсава-тэматычных напрамках, не выходзячы на абагульненне, без комплекснага раскрыцця моўнага кантэксту. Пэўныя лексіка-семантычныя групы (ЛСГ) разглядаюць у сваіх артыкулах А.А. Носік (ЛСГ «гнеў»), Л.М. Шэцка (ЛСГ «дрэва»), В.Э. Зіманскі (ЛСГ «разумовыя здольнасці чалавека»), А.Г. Ванкевіч (ЛСГ «надвор'е») і інш. Аўтары, аналізуючы структурна-семантычныя асаблівасці лексем ЛСГ, звяртаюць увагу на пераносныя і кантэкстуальныя значэнні, выяўляюць семантычныя адметнасці ў параўнанні з рускай мовай, адзначаюць нацыянальна-культурную семантыку. Большасць слоў любой мовы валодае нацыянальна-культурнай семантыкай. Таму такія адзінкі ўяўляюць цікавасць не толькі як сродак зносін, але і як крыніца шматлікіх і разнастайных ведаў аб нацыянальнай гісторыі і культуры. У артыкуле аналізуецца нацыянальна-культурная семантыка лексічных адзінак тэматычнай групы «гразь».

Прырода, геаграфічныя асаблівасці, даступнасць і зручнасць шляхоў зносін накладваюць свой адбітак на культуру народа і на яго мову. На Беларусі, як вядома, некалі вялікія плошчы займаў лес, тут бяруць пачатак чатыры галоўныя ракі еўрапейскай Расіі (Волга, Днепр, Нёман і Заходняя Дзвіна), тэрыторыю перасякаюць шматлікія маленькія рэчкі і раўчкі, маецца шмат азёр, а паміж азёрамі – балот. Найбольшая колькасць балот размешчана ў басейне ракі Прыпяці, на тэрыторыі Брэсцка-Пінскага Палесся. Пра Палессе Я.Ф. Карскі гаварыў, што *«свежэму чалавеку, побывавшэму в Белоруссии впервые, кажется, что здесь процесс творения, состоящий в отделении воды от земли, еще не завершился вполне, а продолжается до сих пор»* [8, с. 51]. Палеская прырода стварыла натуральныя межы для знешняга ўздзеяння на культуру, побыт і мову палешукоў. Заходнепалескія гаворкі, у параўнанні з іншымі гаворкамі Беларусі, захоўваюць найбольшую колькасць архаічных фанетычных, граматычных і лексічных рыс.

Напалеону I прыпісваюцца словы, што гразь у Літве і на Беларусі з'яўляецца пятай стыхіяй. На старонках «Жывапіснай Расіі» (1882) даліна Прыпяці называецца Герадотавым морам. У запісах І.П. Крашэўскага гаворыцца, што некалі Чорнае мора даходзіла да самага Пінска. *«Изборожденная рѣками (у Прыпяць на тэрыторыі Пінскага Палесся ўпадае 15 рэк, а ўсяго 123 ракі), рѣчками, ручьями, разливами, протоками, усѣянная озерами, озерами, бродами, залегаемая непроходимыми болотами, она весною и теперь имѣетъ видъ моря, будучи почти на третью часть залита водами»* [6, с. 330].

Басейн Прыпяці вядомы таксама пад назвай Пінскія балоты. Балоты ў басейне Прыпяці раней займалі адну чацвёртую частку ўсёй прасторы. Большыя па плошчы беларускія балоты мелі свае назвы: «Качай болото, Стрижъ, Одрино, Жерново, Гайдзинь,

Гвозса, Одрь, Гричинь, Волховы» [6, с. 342–343]. Асушэнне беларускіх балот пачалося на Палессі ў 1873 г. Распчаў яго вучоны геадэзіст І.І. Жылінскі. Ён склаў план асушэння Пінскіх балот, даследаваў глебу балоцістай мясцовасці.

Самыя балоты складаюць асадкі ілу і іншых рэчываў, нанесеных былою вадою. А так як гразь – гэта ‘вязкая, размякляя ад вады глеба’, то зразумела, што на Палессі яе заўсёды хапала. Ці не палешукі прыдумалі выраз як гразі ‘вельмі многа чаго-небудзь’. Акрамя названага, лексема гразь мае і наступныя значэнні: ‘марскі або азёрны іл, які мае лекавыя ўласцівасці’, ‘бруд, нечыстоты’, ‘пра што-небудзь ганебнае, подлае, нізкае’ [17, т. 2, с. 75].

Слова мае чатыры значэнні, што дало магчымасць народнай назіральнасці стварыць немалую колькасць прыказак. Семантызацыя лексемы ў значэнні ‘пра што-небудзь ганебнае, подлае, нізкае’ паслужыла асновай для прыказак *Адзін у карэце едзе, а ў другога гразь ляціць; Гразь, кінутая на чалавека, пакідае на ім плямы; Ты з душой к брату, а ён табе гразі шмату (Ты да чалавека з душой, а ён да цябе спіной); Хоча хадзіць па гразі (мясіць нагамі гразь) і быць чысценькім; Наелася жаба гразі.*

Жывучы пасярод балот, «у гразі», беларусы заўсёды імкнуліся да чысціні ў побыце, да фізічнай чысціні і асабліва маральнай. Яны заўсёды асуджалі «бруд» душы: *Я табе зраблю на гары гразь; Свіння гразь (лужу) заўсёды знойдзе, нават у сухое надвор’е; Расхініся гразь – бруд плыве* (‘кажуць, калі праходзіць міма ганарысты чалавек, які не лепшы за астатніх’).

Не лепшымі былі людзі, якія ставіліся абыякава да чужых праблем. Пра такіх гаварылі з асуджаннем: *Таго бяда, чый конь уграз* (‘кажуць, калі астатніх якая-н. справа не тычыцца’). Ганьба была тым людзям, якія за дабро плацілі злом: тады беларус пачынаў цаніць лепш жывёлу (каня, сабаку), чым чалавека: *Не цягні чалавечай нагі з балота, а цягні коньскую, бо коньская нага цябе вывезе з гразі, а чалавеча нага цябе ўтопча ў гразь; Не цяні чалавечаскай галавы з гразі, а лепей конскую, бо чалавек атплаціць злом, а лошадзь з гразі вывезе* (‘гавораць, калі нехта за зробленае дабро адплачвае свайму дабрадзею злом’).

Да подлага, нізкага прыраўноўвалася і такая якасць, як ганарыстасць: *Раздайся, гразь, навоз паўзе* (‘кажуць, калі міма праходзіць ганарысты чалавек’); *Вылез з гразі і патрапіў у князі* (‘пра чалавека, які з нізоў выбіваецца ў людзі, займае высокую пасаду’).

Нягледзячы на тое, што *Гразь, кінутая на чалавека, пакідае на ім плямы*, сцвярджаецца: *Сорам – не дым, гразь – не кароста; Гразь – не сала, пацёр – і адстала* (‘несправядлівую ганьбу, знеслаўленне, ачарненне, якія б яны ні былі, можна абвергнуць’), бо *Золата і ў гразі блішчыць* (‘добрае нідзе не траціць сваіх выдатных якасцяў; чалавек з вялікімі заслугамі заўсёды ў пашане’).

Гразь асацыюецца з непрыемнасцю, нават калі яна ўзнікае па сваёй віне: *З чужога воза злазь і ў гразь (і пасярод лужы); З чужога каня й у гразі сьсідаюць* (‘калі спаганяюць пазычаную рэч у самы непадыходзячы момант або патрабуюць пакінуць месца, якое занята не па праву’).

Беларусы заўсёды асуджалі п’янства, гэта было нечым такім жа непрыстойным, брудным, як і гразь: *Набраўся як свіння гразі (як жаба твані, як Марцін мыла)*. Аднак, жывучы пастаянна на забалочанай тэрыторыі, беларус прымаў такое сваё становішча: *Карась любіць гразь* (‘кожны любіць тое, што яму найбольш блізкае, дарагое’).

Беларус заўсёды ўважліва назіраў за зменамі ў прыродзе: *Восень не вясна: пакапае з лыжку, а ногі з гразі не выцянеш; Вясною мора дажджу і лыжка гразі, увосень лыжка дажджу і мора гразі; Вясной – кораб вады, а коўш гразі, а восеннай – коўш вады, а кораб гразі* (‘вясной вада хутка высыхае, а восенню наадварот – марудна’); *Як гразь, дык шавец кладзь* (‘у непагадзь патрэбен добры абутак, таму ў гэты непагодлівы час шавец высока цаніўся; усяму свой час, усё адбываецца тады, калі трэба’) [1; 12].

Значэнне прыказак паказвае, што беларусаў больш турбавала «гразь» маральная, этычная, чым «гразь» прыродная, геаграфічная.

Гэтую выснову пацвярджае і фразеалагічны матэрыял: *мяшацца з гразёю* 'усяляк прыніжацца, беспадстаўна абвінавачвацца', *закідваць (абкідаць) гразню (гразёю)* 'незаслужана чарніць, зневажаць', *мяшаць (змешваць) з гразню (з гразёй)* 'усяляк прыніжаць, груба ляць, несправядліва абвінавачваць', *абліванне гразню* 'несправядлівае абвінавачванне, незаслужанае зневажэнне', *абліваць гразню* 'несправядліва абвінавачваць, незаслужана зневажаць', *з гразі ды ў князі 'з нізоў у вялікае начальства (выбіцца, узняцца, трапіць)'*, як *гразі* 'вельмі многа, у вялікай колькасці', як *жаба гразі* 'вельмі моцна; пра п'янага', як *з гразі куля* 'нявартасны, нікудышні, неадпаведны назве, месцу, пасадзе', *мясіць гразь* 'ісці па гразкай дарозе', *не ўдарыць тварам у гразь* 'наспяхова справіцца з чым-н., не асараміцца, выканаўшы што-н. найлепшым чынам', *пляснучца тварам у гразь* 'асароміцца, паказаць сябе з найгоршага боку ў чым-н.', *таптацца ў гразь* 'усяляк прыніжацца, знеслаўляцца, зневажацца', *таптаць у гразь* 'усяляк чарніць, прыніжаць, знеслаўляць каго-н., што-н., зневажальна адзвацца, несправядліва абвінавачваючы', як *гразь (п'яны)* 'вельмі моцна', *падаць тварам у гразь* 'набірацца сораму, паказаць сябе з найгоршага боку ў чым-н.' [11].

Амаль усе фразеалагізмы з кампанентам гразь маюць эквіваленты, адпаведнікі ў рускай мове: *абрасці гразню – абрасці грязью; змяшаць з гразню – смешать с грязью; абліваць гразню – обливать грязью; выцягнуць з гразі – вытащить из грязи; непраходная гразь – непролазная грязь; мясіць гразь – месить грязь; утаптаць у гразь – втоптать в грязь; не ўдарыць тварам у гразь – не ударить лицом в грязь; зарасці гразню – зарости грязью; па вушы ў гразі – по уши в грязи; з гразі не вылазіць – из грязи не вылезать* [16, т. 1, с. 192].

Слова гразь семантычна блізкае са словамі балота (размоўнае), каша і калатуша (пераноснае), якія ў [9] падаюцца як сінонімы. Чамусьці ў слоўніку як сінонімы не адзначаюцца такія адзінкі, як бруд, дрыгва, груда, кал, муля. Хаця сваім значэннем яны цесна звязаны з семантыкай лексемы гразь: па-першае, «Руска-беларускі слоўнік» да рускага гразь падае ў другім (са значэннем 'нечыстота') і трэцім (пераноснае) значэннях беларускі адпаведнік бруд [16, т. 1, с. 192]; па-другое, у беларускай дыялектнай мове са значэннем 'гразь' ужываюцца словы іл, балота, дрыгва, плаў на балоце, кал, муля [10, т. 2]; па-трэцяе, яшчэ ў старабеларускай мове слова гразь ужывалася са значэннем 'балота, багністае месца' [4, т. 7, с. 186–187]; па-чацвёртае, другое значэнне слова груда – 'замёрзлая на дарозе гразь' [17, т. 2, с. 75].

У дыялектнай мове для розных відаў гразі існуюць свае найменні:

- а) размякляя глеба, гразь называецца балота;
- б) замёрзлая на дарозе гразь, калі яшчэ не выпаў снег, – грузалкі, грузакі;
- в) гразкі торф – шлям;
- г) гразь на дарозе – балота;
- д) бруд, гразь – кал;
- е) гразь, твань – муля;
- ё) вадкая гразь – лепэта [10, т. 2].

У сваю чаргу, у дыялектнай мове лексема гразь мае, акрамя тых, што ёсць у літаратурнай мове, і значэнні 'асадак з вады, які выпадае на дно пасуды', 'іл на дне вадаёма', 'плаў на балоце, дзе калышацца верхняе покрыва'. Як бачым, слова гразь у літаратурнай і дыялектнай беларускай мове з'яўляецца няпоўнаэквівалентным.

Само слова гразь паходзіць ад праслаўянскага *gręzь і суадносіцца з дзеясловам gręziti. У аснове ляжыць *gręz-, якое параўноўваецца з літоўскім grįmsti 'тануць' [19, т. 3, с. 105]. У старабеларускай мове лексема гразь (гразь, грязь, гразь) мела значэнні: 1) *гразь, размокляя ад вады глеба*: все злато къ прировнанию мудрости ест **г**ако

песокъ дробный, и тако грязь имено будеть сребро противу ей; 2) 'балота, багністае месца': одтуль зь Быстрейны Овдеевская грань пошла назадъ черезъ гору напрость рубежами и натесами... да въ Пласкую грязь; 3) 'бруд': какъ можетъ грязь в шмыти чистю крыницю [4, т. 7, с. 186–187].

З коранем гразь- у беларускай мове існуе невялікая колькасць слоў: *гразевы* 'які мае адносіны да гразі', *гразелячэбніца* 'лячэбная ўстанова, у якой лечаць гразямі', *гразелячэнне* 'лячэнне гразямі', *гразішча* 'вялікая гразь, многа гразі', *гразка* 'прыслоўе да гразкі', *гразкаваты* 'крыху гразкі', *гразкі* 1) 'пакрыты граззю'; 2) 'багністы, топкі, вязкі', *гразнуць* 'апускацца ў што-небудзь гразкае, топкае', *грускі* 'такі, у якім можна ўвязнуць; гразкі, багністы' [17, т. 2, с. 74], *загразлы* 'які засеў, завяз у гразі', *загразнуць* 'засесці, завязнуць у чым-н. топкім, гразкім; трапіўшы ў якое-н. непрыемнае становішча, не знайсці сіл выбрацца з яго', *загрузнуць* 'засесці, завязнуць у чым-н. топкім, сыпкім; заняўшыся чым-н., апынуцца ў цяжкім становішчы' [17, т. 2, с. 303].

А таксама *гразевыя вулканы* 'геалагічныя ўтварэнні, якія пастаянна ці перыядычна вывяргаюць гразевыя масы, а таксама гаручыя газы, часта з вадой і нафтай', *гразевыя курорты* 'курорты, дзе адным з асноўных лекавых фактараў з'яўляюцца гразі лячэбныя' [17, т. 2, с. 388].

У дыялектнай мове з коранем граз- існуюць назвы раслін: *гразно*, *гразён* 'куст, корч цыбулі', *гразніца* 'разрастацца карчом; кусціцца' [15, с. 313, 439]; 'нехайны чалавек, які не прытрымліваецца чысціні і парадку' у гаворках сярод шматлікіх іншых мае назвы *гразнух*, *гразнуля*, *гразнота* [18, с. 225–226].

У беларускім анамастыконе іменаванне словамі з коранем гразь- не з'яўлялася актыўным. Сярод прозвішчаў – гэта *Гразноў* [2, с. 116]. Па тэрыторыі Беларусі працякаюць рэчкі *Гразіва* (Гомельская вобл.), *Гразь*, яна ж *Плясна*, *Гнойніца* (Магілёўская вобл.), *Гразнуха* (Віцебская вобл.) [3]. У Брэсцкай, Мінскай і Гродзенскай абласцях назваў населеных пунктаў з коранем гразь- няма, у Гомельскай і Магілёўскай – па два айконімы, у Віцебскай – чатыры: *Гразліва* (Нараўлянскі р-н Гомельскай вобл.), *Гразючка* (Гомельскі р-н), *Гразівец* (*Клімавіцкі і Крас-напольскі р-ны Маг. вобл.*), *Гразі* (*Глыбоцкі р-н Віц. вобл.*), *Гразівец* (Аршанскі р-н, Віцебскай вобл.), *Гразіна* (Аршанскі і Чашніцкі р-ны Віцебскай вобл.), *Гразіўка* (Аршанскі р-н Віцебскай вобл.).

Калі параўноўваць рускую і беларускую мовы, то няпоўнаэквівалентнасць назіраецца як у значэнні самога слова гразь, так і ў вытворных ад яго словах. Так, у рускай мове адсутнічае значэнне 'марскі або азёрны іл, які мае лекавыя ўласцівасці', з падобным значэннем у ёй ужываецца множналікавы назоўнік *гязи* 'озёрный или лиманный ил, некоторые виды торфа как лечебное средство, а также место, где ими лечатся'.

У сваю чаргу, у беларускай мове адсутнічае значэнне 'то, што пачкае, грязнит' [13, с. 148]. Яшчэ ў большай ступені няпоўнаэквівалентнасць і безэквівалентнасць выяўляецца пры параўнанні семантыкі лексем са словаўтваральнага гнязда. Параўнаем: *руск.* грязнеть – *бел.* бруднець; *руск.* грязнить – *бел.* 1) брудзіць, пэцкаць, 2) смяціць, 3) бэсціць, няславіць, зневажаць; *руск.* грязниться – *бел.* брудзіцца, пэцкацца; *руск.* грязно – *бел.* 1) брудна, 2) гразка; *руск.* грязнуля – *бел.* мурза, мазіла, нехайны; *руск.* грязный – *бел.* 1) брудны, 2) гразкі, 3) брудны, брыдкі, непрыстойны [16, т. 1, с. 192].

У слоўніку У.І. Даля знаходзім яшчэ і словы *гязи* 'грязная дорога, тяжелый путь, распутица. Болота, топи, болотистые земли'; *гязник* 'месяц октябрь; распутица'; *гязевики* 'обувь от гязи; калоши'; *гязнуть* 'тонуть, вязнуть в иле, в тине, гязи, топи'; *гязевик*, *гязнуха*, *гязнушка*, *гязёна*, *гязава*, *гязнуша*, *гязнуля* 'неопрятный, грязный человек, неряха, нечеса, неумывка, а также растение'; *гязный* 'покрытый грязью; замаранный, запачканный; загаженный, или затасканный; склонный к образова-

нию грязи; нечистый, мутный на вид; неопрятный, нечистоплотный человек; пошлый, грубый, отвратительный в речах и помыслах' [5, с. 197].

Прааналізаваны матэрыял дазваляе зрабіць вывад, што ў рускай мове пашырыліся вытворныя словы ад кораня гразь- са значэннем 'брудны' ў прамым і пераносным сэнсе. У беларускай жа мове з прамым значэннем ужываецца слова брудны. Часлаў Пяткевіч у манаграфіі «Рэчыцкае Палессе» піша, што з сямі грахоў толькі гнеў і неахайнасць адназначна прызнаюцца палешукамі за грахі: «першы – наколькі абцяжарвае сумленне, а другі, паводле перакананняў палешука, з-за немыцця рук перад ужываннем хлеба, у адносінах да якога адсутнасць пашаны лічыцца грахам» [14, с. 543]. Значыць, не такім ужо і «брудным» быў набожны паляшук. Да таго ж, як адзначае А.К. Кіркор, «въ нравственномъ отношеніи жители Пинского полѣсья во многомъ превосходятъ своихъ бѣлорусскихъ и малорусскихъ сосѣдей... разбои, грабежи, поджоги, святотатство, не знаемъ какъ теперь, но еще въ недавнее время были совершенно неизвѣстны» [6, с. 350], таму нават зараз слова гразь са значэннем 'пра што-небудзь ганебнае, подлае, нізкае' не набыло пашыранага ўжывання ў мове.

Адзначым, у вопратцы беларуса пераважалі белы і шэры колеры, можна меркаваць, што беларус і ў знешнім выглядзе прытрымліваўся чысціні і парадку. У адваротным выпадку, як кажуць на Драгічыншчыне, *поцылуе бес, шо нывмытый ідэш*. Таму неахайны чалавек не асацыяваўся з чорнай гразню. У беларусаў для называння такога чалавека была зусім іншая матывацыя: *мурза, нямыцька, караўка, абарванец, неахайнік, апушчэнец, лабайда, зачуха, асмолак, расамаха, салоха, пуцкала, швэпла, охлуда, зацупа* і інш. [18, с. 223–228] (параўнаем, рускае *грязевик, грязнуха, грязнушка, грязёна, гряззава, грязнуша, грязнуля* і інш.).

Для называння вязкай, размяклай ад вады глебы, у тым ліку і на дне вадаёма, у беларускай дыялектнай мове існуе шмат іншых слоў (*балота, грузына (грузіна), муля, дрыгва, кал, жабор, буза, муць, глей, твань, ціна*).

Такім чынам, сцверджанне, што для беларусаў гразь з'яўляецца пятай стыхіяй, не знаходзіць пацверджання ў беларускай мове. А ў мове, у геаграфічнай наменклатуры запісваецца гісторыя народа, яго стаўленне да навакольнага свету.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Аксамітаў, А. Прыказкі і прымаўкі / А. Аксамітаў. – Мінск : Беларус. навука, 2002. – 320 с.
2. Бірыла, М. В. Беларуская антрапанімія. 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі / М. В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – 508 с.
3. Блакітны скарб Беларусі : энцыклапедыя / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2007. – 480 с.
4. Гістарычны слоўнік беларускай мовы : у 28 вып. / рэдкал.: А. М. Булыка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1982–2008. – Вып. 22. – 443 с.
5. Даль, В. Толковый словарь русского языка. Современная версия / В. Даль. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. – 736 с.
6. Живописная Россия. Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении. Литовское и Белорусское Полесье : Репринт. воспроизведение изд. 1882 г. – Минск : Беларус. Энцыкл., 1993. – 550 с.
7. Жывёльны свет : тэат. слоўн. / В. Д. Астрэйка [і інш.] ; навук. рэд. Л. П. Кунцэвіч, А. А. Крывіцкі. – Мінск : Беларус. навука, 1999. – 239 с.
8. Карский, Е. Ф. Белорусы : в 3 т. / Е. Ф. Карский. – Минск : Беларус. Энцыкл., 2006–2007. – Т. 1 : Введение в изучение языка и народной словесности. – 2006. – 656 с.

9. Клышка, М. К. Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў / М. К. Клышка. – Мінск : Беларус. навука, 2005. – 592 с.
10. Лексічны атлас беларускіх народных гаворак : у 5 т. / пад рэд. М. В. Бірылы, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск, 1993–1998. – Т. 5. – 1998. – 125 с.
11. Лепешаў, І. Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1993. – Т. 2. – 607 с.
12. Ліцвінка, В. Д. Слова міма не ляціць / В. Д. Ліцвінка, Л. А. Царанкоў. – Мінск : Універсітэцкае, 1985. – 149 с.
13. Ожегов, С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
14. Пяткевіч, Ч. Рэчыцкае Палессе / Ч. Пяткевіч. – Мінск : Беларус. кнігазбор, 2004. – 672 с.
15. Раслінны свет : тэмац. слоўн. / В. Д. Астрэйка [і інш.] ; навук. рэд. Л. П. Кунцэвіч, А. А. Крывіцкі. – Мінск : Беларус. навука, 2001. – 655 с.
16. Русско-белорусский словарь : в 2 т. / ред. К. К. Атрахович. – 2-е изд., доп. и перераб. – Минск : Белорус. Совет. Энцикл., 1982. – Т. 1. – 648 с.; Т. 2. – 634 с.
17. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (агульн. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1977–1984. – Т. 5 : у 2 кн. – 1984. – Кн. 1. – 783 с., кн. 2. – 608 с.
18. Чалавек. Тэматычны слоўнік / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа ; склад. В. Д. Астрэйка [і інш.] ; навук. рэд. Л. П. Кунцэвіч, А. А. Крывіцкі. – Мінск : Беларус. навука, 2006. – 573 с.
19. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы : у 13 т. / рэд. Г. А. Цыхун. – Мінск : Беларус. навука, 1978 – выданне працягваецца. – Т. 10. – 2005. – 325 с.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 13.02.2018

Levantsevich L.V. Linguistic and Cultural Context of a Language Unit

The article deals with the conceptual content and national and cultural connotation of the lexical unit «dirt». The material for the study is based on data of the dictionaries and reference books. Connotation meaning is outlined in the analysis of tokens thematic group «dirt» and it identifies the equivalent words of lexical-semantic field of this unit at the level of the Belarusian and Russian languages.